

SESSIE 11: DE ANDERE – Het gevaarlijke kind

Sprekers

Patrick Allegaert is artistiek leider van het Gentse Museum Dr. Guislain.

Bart Marius is tentoonstellingsmaker.

Paul Verhaeghe is klinisch psycholoog en psychoanalyticus, en doceert als gewoon hoogleraar aan de universiteit Gent 'psychoanalytische therapie 'Klinische psychodiagnostiek'.

Erwin Mortier is auteur, en debuteerde in 1999 met de roman 'Marcel'. Later volgde de roman 'Mijn tweede huid'. Hij maakt ook gedichten.

Sessie

Patrick Allegaert & Bart Marius gunnen ons in deze sessie een blik achter de schermen in hun voorbereiding van de tentoonstelling "Het gevaarlijke jong". Deze tijdelijke tentoonstelling, geprogrammeerd voor het najaar in het Dr. Ghislain museum en later in de lokettenzaal van het Vlaams Parlement, pikt in op een actueel spreken en denken over kinderen en jongeren als broos en kwetsbaar, maar ook als bedreigend en risicovol. Ons ambivalente kijken naar en spreken over kinderen en jongeren als enerzijds frisse, jonge en beloftevolle dragers van de toekomst en anderzijds dragers van een potentieel gevaar van falen, van niet voldoen aan onze verwachtingen, staat centraal in deze tentoonstelling.

Als een "work in progress" nodigen Allegaert en Marius de deelnemers uit te reflecteren en te reageren op hun beeldmateriaal en de bredere historisch – maatschappelijke context die ze erbij schetsen. Als aanzet tot deze denkoefening voorzien Paul Verhaeghe, psycholoog en psychoanalyticus, en schrijver Erwin Mortier de aangereikte beelden van commentaar.

Vanuit de psychologie kadert Paul Verhaeghe de thematiek van de tentoonstelling als het hanteren van een dubbele moraal ten aanzien van onze kinderen en jongeren. Volgens hem bestaan er vandaag twee soorten kinderen: de groep van geslaagde kinderen en jongeren die beantwoorden aan onze idealen en verwachtingen en de groep van kinderen en jongeren die dat niet doen en steevast als mislukkeling of looser bestempeld worden. Een resem etiketten die telkens 'disorder' in hun opschrift dragen, een batterij aan medicatie en een legertje van hulpverleners omringen hen. Het gevaar bestaat er volgens Verhaeghe in dat kinderen en jongeren hun identiteit uit dit etiket halen, zich identificeren met hun zogenaamde stoornis: ik ben een ADHD'er, ik ben een dyslecticus, ... Erwin Mortier wijst ook op een toenemende juridisering van deze problematiek.

Wanneer vanuit het publiek de reactie komt dat leerkrachten vaak om een diagnose vragen, begrijpt Verhaeghe dat. Toch wil hij vooral waarschuwen voor de kwaliteit van deze diagnoses. Zonder de problemen te willen ontkennen, stelt hij ernstige vragen bij de talloze checklists die de diagnoses stellen en waaraan vaak meteen ook een handelingsplan gekoppeld is. Hij pleit voor een bredere aanpak die het kind bekijkt in zijn volledige context. De diagnoses en remedies bieden een vals gevoel van veiligheid en beheersbaarheid en zijn bovendien determinerend voor de identiteit van het kind.

Hij trekt een parallel met de manier waarop men tijdens de 19de eeuw getracht heeft de hoge kindersterfte terug te dringen. De oplossing lag in het heropvoeden van de moeders die te weinig aandacht besteedden aan hun jonge kinderen. De bredere context van bittere armoede en sociale ellende werd niet in ogenschouw genomen.

Vier invalswegen leiden ons verder binnen in het thema:

Spelend kind soldaat

Kan het contrast groter? Waar kind en spel in elkaar passen als hand en handschoen, zie je ook de bekommernis over “het gevaarlijke spel”. Schuilt er een risico in spel gebaseerd op geweld of spelmaterialen dat ontleend is uit de geweldssfeer - denken we aan een collectie uit het speelgoedmuseum van Mechelen waar wereldleiders als Hitler, Churchill, De Gaulle, Stalin en anderen tot speelgoedpoppetjes worden. Kunnen kinderen en jongeren een onderscheid maken tussen het geweld in het spel en geweld in de realiteit.

Veelzeggend is de verontwaardiging van velen toen ze hoorden dat Hans Vanthemsche in zijn cel geweldspellen blijft spelen als zou hij niet geleerd hebben. Of durven we spelen met geweld zien als katharsis waardoor kinderen hun agressie kwijtraken? Tot slot, wat te denken over kindsoldaten waarbij het kind als teken van leven verwordt tot een teken van dood? Het werk dat kunstenaars als Marie Jo Lafontaine, Christian Boltanski of Gottfried Helnwein brengen draait rond thema's als verloren kindertijd en vlucht uit de gruwel. In *The endless forest van Tale of Tales* wordt de niet gekuiste versie van Roodkapje de basis van een gamewereld voor volwassenen.

De klok slaat 5 ure

De titel van dit iconisch beeld voor de 19de eeuwse strijd van het socialisme nodigt uit tot nadenken over het recht op geborgenheid, veiligheid en spel van het kind en hoe dit recht in realiteit gestalte krijgt. Het beeld toont halfslappende kinderen die naar de fabriekspoort strompelen, in schril contrast met andere beelden van knusse gezelligheid in de wereld van het burgerkind. Sprekend is vooral de onverschilligheid en apathie ten aanzien van de andere wereld.

Durven we deze onverschilligheid en apathie actualiseren en vraagtekens plaatsen bij het kind van vandaag als “fantastische consument” dat weinig of niet bekommerd is over de situatie van anderen? Susan Anderson toont in haar *High Glitz* hoe kinderlijke onschuld gecommmercialiseerd, verpakt en verkocht wordt.

Volgens Verhaeghe tonen deze beelden hoe het kind geen kind mag zijn maar zich als minivolwassene moet gedragen. Mortier merkt hierbij op hoe kinderen uit zijn omgeving vaak een drukkere agenda hebben dan hijzelf. Hij stelt zich de vraag naar de plaats van de verveling in het kinderleven.

Zijn zij misleid die u misleiden?

Kinderen en jongeren staan symbool voor het onbeschreven blad, voor een authentieke en zuivere oorsprong. Kunstenaars als Sergey Bratkov, Jill Greenberg, Kerry Tribe en Patricia Piccinini plaatsen vraagtekens bij deze onschuld. Zijn kinderen niet altijd al geboetseerd binnen één of andere overtuiging en zo dragers van een ideologische boodschap? Zijn de stereotiepe verbeeldingen van kind en gezin onder andere in vele reclameboodschappen niet telkens een leugen in een of ander belang? Verhaeghe treedt dit bij en wijst erop dat de idee van een spontane ontwikkeling van het onschuldige kind tot een moreel wezen zoals beschreven door Rousseau niet klopt. Opvoeden is manipuleren. Opvoeden is een kind leiden in een richting waarvan wij denken dat ze de goede is. Hier kunnen we niet onderuit. Wel moeten we ons bezinnen over de richting en over het normen- en waardesysteem dat we doorgeven enerzijds en over de manier of methode waarop we dit doen anderzijds.

Dit houdt tevens de mogelijkheid in voor het kind of de jongere om afstand te kunnen nemen van het waardepatroon dat wordt overgedragen en eigen keuzes te maken.

Mortier vult aan door een parallel te trekken met literatuurlijsten in scholen. Het is goed dat jongeren een literaire canon voorgeschoteld krijgen, al was het maar om erachter te komen dat ze de opgegeven boeken niet kunnen smaken.

Over uniformiteit en uniciteit

Het uniform heeft steeds borg willen staan voor een gelijke en eerlijke behandeling van alle kinderen en jongeren. Toch zien we ook een voortdurend streven van kinderen en jongeren naar uniek zijn. De geschiedenis van allerlei jeugdculturen en stijlen is tekenend hiervoor. Al duikt ook hier de commercie op die een stereotiepe, uniforme rebellie of bizarheid aanprijst. *The Buzz club* van Rinneke Dijkstra, *Subway Dreaming* van Keith Haring, *Happy Cop* van Banksy of *Generation #1* van Ruud Van Engel bieden evenzoveel beelden van kant en klare identiteiten.

Verhaeghe herkent in deze thematiek het wezenlijke proces van identiteitsvorming als een spel tussen identificatie en separatie. Wat gelinkt kan worden aan de fases van ontwikkeling waar steeds wisselende groepen of personen een rol spelen: ouders, gezin, vriendengroep, collega's, ...

Als afsluiter van de sessie peilt Allegaert naar een algemener idee over de toestand van kinderen en jongeren vandaag. Verhaeghe zal niet ontkennen dat hij eerder pessimistisch gestemd is over de rol en de positie van het kind en de jongere in onze samenleving en over de manier waarop we met hen omgaan. Al ziet hij toch heel wat lichtpunten en voelt hij aan dat de zaken ten goede keren. Deze Dag van de Cultuureducatie grijpt hij aan als voorbeeld. Erwin Mortier wil vooral wijzen op de veranderde wereld waarin kinderen en jongeren vandaag opgroeien. Het is niet langer een homogene en monolithische wereld die vorm krijgt vanuit één verhaal. Inpikkend op een vraag uit het publiek wordt dan aan de kunst de rol toebedeeld om het andere waartegenover we ons moeten verhouden centraal te stellen. "Zo bewaakt de kunst de fundamentele onvoltooidheid van het menszijn en maakt er mooiere muziek van", aldus Mortier.